

Na svobodě se musí pracovat

Barbara Day a její život na obou stranách opony

David Vaughan, premiéra: 12.03.2020

HUDBA: Michael Nyman – *Sheep and Tides*.

ZVUK: Barbara Day: „Barbara Day, z Anglie, narozena 1944, bydlící v Čechách... no, na Moravě jsem začínala v roce 1994... pak jsem se stěhovala do Prahy a bydlím v Praze posledních 25 let. So, are you ready for a top-up?“

FX: Nalívání čaje

ZVUK: DV: „A bydlíš na Letné. Jsme u tebe v bytě. Máš nádherný výhled na Stromovku. Sedíme v obyvaku, který je zároveň i jídelna. Jsou skleněné dveře. Světlý, krásný funkcionalistický byt. A kolem nás jsou všude knihy...“

BD: „Teď mám problém nekoupit knihy, protože mám ještě krabice. Nemám na to místo.“

DV: „A máš dokonce řadu českých knih...“

BD: „No, Češi jsou úžasní, jak vyrábí knihy. Když říkám v Anglii, že Češi mají soutěž na nejkrásnější knihu, oni se smějí, ale opravdu to není žádná legrace. Ty knihy jsou krásné a velice dobře graficky upravené. Některé jsem si koupila, když jsem tady byla poprvé v 60. letech jako studentka. Já mám první edici od Václava Havla *Protokoly*.“

DV: „A kdyby byt začal hořet, kterou knihu bys vzala s sebou?“

BD: „Protože počítám s tím, že ty knihy nejsou unikáty, že musí být ve světě ještě další, asi bych vzala s sebou ty žurnály, které jsou přede mnou na stole“

HUDBA: Michael Nyman

DV: „Žurnály“, o kterých Barbara mluví, jsou především deníky, které v průběhu svého života psala – od šedesátých let, kdy byla studentka, dodneška. Z deníků a z Barbařiných memoárů *Naivní cestovatelka* budeme občas citovat

ZVUK: Petr Oslzlý: „Je nesmírně příjemná. Je s ní skvělá komunikace a s ní ta komunikace je otevřená. Je to žena, na níž je poznat, že své badatelské životní téma, kterým je české divadlo, že se mu oddala s plným nasazením, a že české prostředí se stávalo pro ni jejím domovským prostředím.“

HUDBA: Janáček Po zarostlém chodníčku

Alena Zemančíková (čte): Velká červená cihlová fara na travnatém svahu; zahrada pod mým oknem se chvěje ve tmě. Vůně šeríku a zlatého deště, ostrá a sladká, nesená nočním vánkem, který přichází do města z hor. Noční vzduch jako stříbro má v sobě hvězdný třpyt, když ho dýcháš... /z memoárů BD, *Naivní cestovatelka*/

ZVUK: BD: „Strávila jsem dětství v Sheffieldu, průmyslovém městě, i když rodina původně přišla z Manchesteru.“

DV: „Tvůj otec byl anglikánský farář...“

BD: „Když mu bylo 18 let, začala první válka. Strávil dva roky v zákopech v Belgii. Viděl hrozné věci, o kterých nemohl mluvit.“

DV: „A nemluvil o válce později?“

BD: „No, mluvil jenom s mou maminkou. Ona věděla, že celou dobu chtěl být kněz.“

DV: „A pak ho přesvědčila...“

BD: „Ano. Jako starší student se vrátil na studium.“

DV: „Otec byl farář. Co dělala matka?“

BD: „Narodily se moje sestry, dvojčata, a od té doby nechodila do práce. A právě to by nebylo přijatelné v Anglii. V tomto období by manželka faráře nesměla. Musela být jeho pomocnice.“

HUDBA: Michael Nyman

ZVUK: BD: „Když jsem ještě byla ve škole, jsem se rozhodla, že chci být herečka. Rodiče řekli, že můžu chodit na dramatickou školu, ale až potom, co jsem absolvovala univerzitu. Musím napřed mít dobrou kvalifikaci. Ředitelka školy věděla, jaké mám ambice, a jednou přišla ke mně a řekla – já jsem dostala informaci, že příští rok poprvé bude možné studovat dramatickou vědu na univerzitě v Manchesteru.“

HUDBA: The Shadows – *Driftin'*

Alena Zemančíková (čte): Na jaře roku 1963 jsem se už považovala za ostříleného cestovatele. Byli jsme vůbec první studenti divadelní vědy na univerzitě v Manchesteru, a svět patřil nám. Odjeli jsme do Parmy, abychom představili hru Johna Whitinga (Wajtinga) *Čerti* na italském mezinárodním festivalu vysokoškolského divadla. Byli jsme přesvědčeni, že budeme velkým hitem festivalu. */Naivní cestovatelka/*

ZVUK: BD: „A tam byly různé národnosti, a měla tam být jedna skupina z Československa. Čekali jsme, že ti Češi budou nějak potlačené, šedé, nezajímavé osoby, protože jsme věděli, že přijdou z komunistické společnosti, a místo toho byli živí, energetičtí, plní legrace... a ani nebyli Češi.“

DV: „Byli Slováci...“

BD: „Byli Slováci, z Bratislavy, ze VŠMU, mnohem profesionálnější než ty další skupiny. Bylo to opravdu mimořádné, protože mezi nimi byli např. Marián Labuda, Emilia Vašáryová, Jaroslav Ďuríček, a další později známá jména. Tak moje první setkání bylo osudové.“

HUDBA: The Shadows

Alena Zemančíková (čte): Večer jsem mluvila a tančila s některými z nich, a to byl zase nový a vzrušující zážitek, bavit se o normálních věcech s lidmi z druhé strany železné opony. Doprovázeli nás k hotelu, kde jsme bydleli. Jaroslav byl velmi zábavný, kolem každé lucerny prováděl neuvěřitelné akrobatické kousky. Před hotelem se s námi galantně rozloučili políbením ruky a na obě tváře. */Naivní cestovatelka/*

HUDBA: The Shadows

ZVUK: BD: „Jsem našla brožuru, kde bylo napsáno, že Britská rada zařizuje stipendia v různých zemích všude v Evropě. O tom jsem neměla tušení, že je možné dostat stipendium, strávit celý rok v nějaké jiné zemi.“

DV: „A v tom programu bylo i Československo...“

BD: „Ano...“

HUDBA: *Láska a karty*, Olmerová

ZVUK: DV: „Takže jsi byla vybrána na rok do Československa...“

BD: „... akademický rok, ano...“

DV: „a předpokládám, že to mělo být něco s divadlem.“

BD: „No, řekli mi, že budu registrována na DAMU, tak tu informaci jsem vzala s radostí...“

HUDBA: *Láska a karty*, Olmerová

FX: Dveře, zavírání

Alena Zemančíková (čte): Můj vztah k pražské divadelní fakultě nezačal dobře. Ani po druhé návštěvě v bludišti hlavní budovy na Starém Městě jsem nevěděla, co mám dělat... Nakonec se dostanu do kanceláře, kde je ještě vidět část Stalinova portrétu, napůl schovaná za kartotékou, a kde se žena v přísném hnědém kostýmu na mě dívá dost nepřívětivě. */Naivní cestovatelka/*

ZVUK: BD „... a řekla, my nevíme, co s vámi. Nemáme pro vás program, neumíte češtinu, jste tady jenom jeden rok. Snad můžete chodit na zkoušky.“

DV: „Takže tě poslali na zkoušky...“

BD: „... aby měli nějaký program.“

DV: „Ale vlastně to bylo pro tebe obrovské štěstí, protože bylo v době, když se opravdu něco dělalo v pražských divadlech... v polovině 60. let. Teď, když se na to díváme zpátky, to musela být nádherná příležitost.“

BD: „Poslali mě na Divadlo S.K. Neumanna v Libni, ale když konečně jsem se seznámila s lidmi, měla jsem příležitost dívat se na zkoušky, které opravdu měly hodnotu. To bylo až jsem se dostala na Divadlo Na zábradlí.“

HUDBA: E. Olmerová

ZVUK: BD: „V Divadle Na zábradlí já jsem dostala pozvánku vidět představení *Blázni*, inscenaci od pantomimické skupiny. Pro mě to byl úplně zážitek. Já si myslím, že byl vrchol práce skupiny. Nikdy jsem neviděl nic podobného v Anglii. Bylo bez jazyku, ale pohyb celé inscenace, jak se vyvolal z jedné věci do druhé, všechno tak plynule... A byly momenty velké legrace a momenty tragédie. A to se ukázalo jenom s malým gestem.“

DV: „Jsi měla příležitost sledovat zkoušky. Jak to dokázali?“

BD: „No, to jsem se nedozvěděla, až jsem začala chodit na jejich tréninky.“

DV: „A říkáš tréninky a ne zkoušky.“

BD: „Měli obě dvě. Zkoušky většinou byly v divadle a tréninky jinde. A mohla jsem sledovat, jak věnovali hodiny, dlouhé hodiny, těm mechanickým věcem. Začínali tím, že chodili v okruhu, jeden za druhým, a pak rychlejší a pomalejší, a ty tréninky taky plynuly.“

HUDBA: E. Olmerová

ZVUK: „Richard Weber, který byl první člověk, se kterým jsem se seznámila v pantomimické skupině, řekl, že kdybych chtěla se dozvědět víc, co dělá činoherní soubor, mohla bych se setkat s Janem Grossmanem. A Jan Grossman byl úplně úžasný, mluvil otevřeně o své práci a jeho problémech s tím, a přivítal mě na jejich zkoušky. Řekl mi, že brzy začíná zkoušet *Proces*.“

ÚRYVEK: *Proces* /Div. Na Zábr./

ZVUK: DV: „A to je *Proces* podle románu Franze Kafky. Stalo se jednou z nejslavnější inscenací vůbec v Československu 60. let.“

BD: „Když se dívám zpátky, to byl opravdu osud, jak jsem měla to štěstí.“

DV: „A jak vypadaly zkoušky?“

BD: „Jan Grossman hodně ukázal na jevišti, co chtěl.“

DV: „Sám to předváděl.“

BD: „Ano, a ještě hodně mluvil, co by chtěl, jakou měl vizi. Ale hned, jak herci začínali na jevišti, byl tak plný energie.“

FX: Čaj

ZVUK: Lída Engelová: „Lída Engelová, režisérka, divadelní i rozhlasová, po více než padesát let...“

BD: „No, jak se pamatuji, jsme se setkali poprvé v Divadle Na zábradlí během zkoušek inscenace *Proces*. Bylo to tak?“

LE: „To byl rok 1965.“

BD: „65 už? Ty se pamatuješ lépe než já...“

LE: „To byla premiéra *Procesu*, a ta byla v roce 65...“

BD: „66!“

LE: „6?“

BD: „Jo. Já jsem právě přijela v roce 65.“

LE: „Aha. A my jsme zkoušeli v Divadle Na zábradlí. Potom byla tam nějaká rekonstrukce, tak jsme zkoušeli v Malostranské besedě a pak zase zpátky v Divadle Na zábradlí. A protože Barbara byla taky spojená s pantomimou Ladislava Fialky, jsme měly společnou přítelkyni, taky celožitovní, Zdenku Kratochvílovou, tak jsme se potkávaly v těch chodbách a na Karlově mostě...“

BD: „Ano, to bylo postupně...“

LE: „Ano. Protože já jsem v té době bydlela na Malé Straně, na Janském vršku, pak z toho vyšlo, že Barbara pak mnohokrát, když přijela do Prahy, u mě bydlela na tom Janském vršku.“

BD: „Ale to bylo mnohem později, v 80. letech už.“

LE: „Ano, ale já jenom říkám, že to postupně, léty, léty, narůstalo, až jsme zjistily, že se známe hodně dlouho a doufáme, že nám to vydrží na celý život, což se taky stalo.“

BD: „No, na začátku jsem si myslela, že jsi o hodně starší než já, protože jsi byla tak suverénní. Já jsem byla ta malá studentka, která chodila na zkoušky a snažila jsem se být nepřítomná, ale ty jsi byla vedle režiséra a velmi důležitá osoba v tomto období.“

LE: „Možná, že jsem byla důležitá osoba, ale myslím si, že suverénní jsem moc nebyla, protože jsem byla asistentka režie Jana Grossmana a hrála jsem v *Procesu* paní Grubachovou. Tam to bylo důležité, ale jinak jsem byla taková myška vedle něj a Václava Havla. Jenom mohu říct, že to byly nádherné roky.“

BD: „Ano.“

DV: „Když si vzpomínáte na ty zkoušky a na inscenaci *Procesu*, v čem byla ta jiskra?

BD: „Pro mě to byla moje první zkušenost s Kafkou, tak já jsem měla velmi matné představení, o co to všechno šlo. Ale stejně to bylo jako sen nebo noční můra.“

LE: „Myslím si, že to nejpřesněji pojmenoval, tuším, Jan Grossman, že kdyby nebylo Prahy, by nemohl vzniknout *Proces*. Je tak svázán s tou Prahou, s magií ty Prahy taky.“

BD: „To bylo poznat se scénou, s lešením...“

LE: „Ano. Tenkrát to byl Boris Soukup, který dělal tu výpravu. To bylo na točně. A v pozadí byl velký barokní obraz, který byl jakoby rekonstruován, jakoby v opravě. Ale v té době – i když premiéra byla před šedesátým osmým – ten pocit byl stejný, že ta země celá žije v jakémsi provizoriu, že se žije v neustálé rekonstrukci něčeho, co je původně velmi vzácné, drahé a cenné, jako ten barokní obraz, ale před ten obraz se stále dávají nějaké současné blbosti, překážky, něco, co člověku vadí, si tu krásu vychutnat.“

ÚRYVEK: *Proces* /Div. Na zábradlí/

ZVUK: DV: „Vy jste byly dvě mladé ženy. Do jaké míry byl pražský divadelní svět patriarchální?“

BD: „No, ty jsi byla asi jediná režisérka...“

LE: „Kdybych to měl shrnout. Dneska ženských režisérek je na každém rohu. Těší mě to, ale tenkrát, ano, třeba v Plzni, když mě tam angažovali, pan Ota Ševčík, ten mě představil souboru a řekl, heleďte, ženská režisérka! Vendelín Budil se obrací v hrobě! To se nikomu ve snu nezdálo, že by mohla ženská být režisérkou v té době.“

BD: „Já jsem to obdivovala, jak jsi to zvládla.“

ÚRYVEK: Král Ubu /Div. Na zábradlí/

ZVUK: BD: „Nejvíc si pamatuji tři inscenace – ty dvě inscenace Havlových her a pak *Král Ubu*, který byl velmi známý, a o tom píše i Peter Brook v knize *The Empty Space*.“

ÚRYVEK: Král Ubu /Div. Na zábradlí/

ZVUK: BD: „Napsala jsem v diáři, že jsem se setkala s velmi známým dramatikem, Václavem Havlem, a byla jsem úplně překvapená, jak byl mladý, jak vypadal skoro jako teenager.“

ÚRYVEK: Vyrozumění /Div. Na Zábr./

ZVUK: BD: „Měla jsem příležitost přečíst napřed ty Havlovy hry, protože pan Havel sám už měl anglické překlady a půjčil kopie.“

ÚRYVEK: Vyrozumění /Div. Na Zábr./

ZVUK: DV: „Hry *Vyrozumění* a *Zahradní slavnost* jsou dnes považovány za vrchol českého divadla 60. let. Co na nich bylo pro tebe tak nové?“

BD: „Hlavně bych řekla reakce obecnstva, jak se smáli. To bylo, že něco poznali. Smáli se jako z úlevy, jako by někdo řekl něco nepovoleného, něco pravdivého, které nikdo do té doby nechtěl říct. Až do toho momentu to nepovažovali za absurdní, ale když to viděli na jevišti, něco, které zažili v běžném životu, najednou je napadlo, že to, co se stávalo každý den, bylo vlastně úplně směšné.“

DV: „Ty jsi nějakou dobu už byla v Československu. Jsi to taky poznala?“

BD: „No, samozřejmě méně, protože jsem tam byla jenom několik měsíců, ale hodně jsem už mluvila s lidmi. Samozřejmě, jako cizinka, jako cestovatelka z Anglie, jsme mluvili o možnosti mých přátel, jak by mohli jet do Anglie, na návštěvu ke mně.“

FX: Vlák

AZ (čte): Na konci srpna 1966 jsem jela vlakem z Prahy směrem na západ do Paříže; zavazadlo jsem poslala napřed, ale seděla jsem v kupé v doprovodu svého zbrusu nového magnetofonu a proutěného koše, plného zralých švestek. A musela jsem mít s sebou i deník, do kterého jsem o pár týdnů dříve slavnostně napsala: *“za deset minut deset dvacátého července 1966 jsem slíbila, že přijedu zpátky do Československa”*. /*Naivní cestovatelka*/

ZVUK: DV: Tuto poslední větu napsala Barbara česky.

FX: Vlák

ZVUK: DV: „Ty ses vrátila do Británie ještě v roce 1966, a o rok později se konal mezinárodní divadelní festival v Londýně, a Divadlo Na zábradlí bylo jedním z hostujících divadel.“

BD: „Ano. To byl World Theatre Season, velmi významný festival. Věděla jsem, že přijdou v dubnu 1967 a mohla jsem najít práci v divadle, kde měli být. To byl pro mě úžasný týden, když hrálo Divadlo Na zábradlí v Londýně.“

DV: „A co hráli?“

BD, „No, začínali s činohrou, *Proces*, a poslední dva dni asi tři představení hrála Pantomima, ale Pantomima měla největší úspěch. To bylo na samém konci festivalu, a kritici byli mimo sebe.“

DV: „To bylo něco, co neznali.“

BD: „Byli úplně nadšení. Nic podobného neznali.“

HUDBA: E Olmerová (bez zpěvu)

AZ (čte): Během recepce na velvyslanectví po premiéře se mě Jan Přeučil, který hrál Josefa K, snažil přemluvit, abych se zeptala Grossmana, zda by mě vzal jako asistentku režie na některou budoucí inscenaci. Po dvou dnech jsem si dodala odvahy, a Grossman byl naprosto nadšen – stačí vyřešit praktickou stránku věci a napřesrok můžu začít. Jenže divadlo ještě nemělo za asistenta cizince, a jednání asi bude složité... /*Naivní cestovatelka*/

HUDBA: E Olmerová (bez zpěvu)

ZVUK: DV: Barbara se vrátila do Prahy v naději, že bude moct dál spolupracovat s Divadlem Na zábradlí.

ZVUK: BD: „Já jsem měl velké štěstí, že jsem byla tady v tom optimistickém období. Byla jsem tak šťastná v létě 68, ale taky s dalšími velmi nervózní. A když přišla invaze, to bylo jako největší noční můra.“

FX: Tanky na dlažbě

HUDBA: Janáček, Po zarostlém chodníčku

AZ (čte): 11:15. Vidím kouř, který se zvedá někde na jihovýchodě... někde za Hradčany, Smíchovem nebo za řekou. Když se dívám na mapu, mám dojem, že vychází pravděpodobně ze Starého Města. Je to jako sen. Svítí slunce, a venku je klid.

11:25. Zrovna jsem se dovolala na Britské velvyslanectví. Doporučili mně, abych zatím zůstala tam, kde jsem, a poznamenali si číslo mého zdejšího telefonu. Veškeré spojení se zahraničím je přerušeno.

11:40. Zaslechla jsem něco před domem a vyběhla jsem na balkon. Už to přestalo, ale za rohem vidím něco jako tank. Už se nestřílí. Slyším letadla. Voják vystoupil z tanku a jde na roh.

12:00. Dole po silnici se k nám blíží tank. Žena, která pracovala na zahradě, zašla rychle dovnitř. Voják zůstal stát na rohu. Má zbraň. Kouř zhoustnul.

12:30. V rozhlasě právě přečetli výzvu, aby lidé, kteří stojí na Vinohradské naproti rozhlasové budově, šli domů v zájmu vlastní bezpečí a bezpečí těch, kteří jsou uvnitř.

/z deníku BD/

ZVUK: BD: „Já jsem zavolala ambasádě, a den potom mi zavolala zpátky, že mají přístup k vlak, který povede všechny cizince zpátky do západní země, a že by chtěli, abych jela s nimi.“

ZVUK: DV: V roce 1969 se Barbaře podařilo vrátit do Československa, ale vše bylo jinak...

ZVUK: BD: „Lidé, kteří byli tak jednotní v roce 68, začínali mít strach, jak to bude, a jestli by oni taky by neměli měnit názor.“

DV: „Grossman a Havel odešli z Divadla Na zábradlí ještě před srpnem, takže budoucnost divadla asi vůbec byla nejistá...“

BD: „Já nevím přesně, jak to bylo, ale ty inscenace, na kterých pracoval Jan Grossman, pracoval místo něho jeho bývalý asistent Jaroslav Gillar. Jaroslav Gillar se stal ředitelem činohry. On pak emigroval, ale právě příští tři ředitelé činohry, všichni tři emigrovali.“

DV: „A tobě se nepodařilo najít práci v Československu v roce 69?“

BD: „Neviděla jsem možnost, a už jsem našla zajímavou práci v Anglii. Pracovala jsem v divadle ve Stoke-on-Trent.“

DV: „A když jsi odjela do Anglie, měla jsi pocit, trochu, i když jsi Angličanka, že jdeš do exilu?“

BD: „Později jsem to cítila, až v 70. letech. Cítila jsem se velmi odříznutá. Já se pamatuju, že jednou jsem vzala telefon a točila jsem číslo. Nikdo mi ho zvedl, ale slyšela jsem, jak to zvoní v prázdném domě. Trochu to bylo jako bych tam byla v tom domě.“

HUDBA: Janáček, Po zarostlém chodníčku

ZVUK: DV: Barbara už měla Československo pod kůží, a v roce 1980 se rozhodla bádát dál o českém divadle na univerzitě v Bristolu v západní Anglii. Přes skepsi některých akademiků, kteří ani nepovažovali divadelní vědu za samostatný akademický odbor, měla štěstí...

ZVUK: BD: „Mluvila jsem s profesorem, který byl úplně nadšený, že jsem si to vybrala. Řekl, že já jsem odborník na ruské divadlo, moje studentka je odbornice na polské divadlo a teď mám odbornici na české divadlo. Tak, to mě velice potěšilo, že takhle reagoval. Předmět právě bylo Divadlo Na zábradlí.“

DV: „A jsi zase jela do Československa, a vzala jsi s sebou magnetofon. Natočila jsi rozhovory s osobnostmi, které jsi už znala z 60. let, i s dalšími, a z toho jsi pak měla velkou sbírku rozhovorů, která jsi pak mohla používat jako zdroj.“

BD: „První návštěva zpátky byla za rok, tak v létě 81. Byla jsem plná očekávání. Chtěla jsem najít hned Jana Grossmana. Nebyli jsme v kontaktu, ale měla jsem to štěstí, že hned jsem se setkala s lidmi, kteří věděli, kde je, a během toho měsíce, jsem už byla na návštěvě u Grossmana.“

ARCHIV: Grossman /mluví anglicky/

ZVUK: DV: Jan Grossman uměl výborně anglicky. Před druhou světovou válkou chodil do pražského anglického gymnázia, tak bylo logické, že rozhovory probíhaly v angličtině...

ARCHIV: Grossman */mluví anglicky, slyšíme i psa/*

ZVUK: DV: Barbara musela trochu soupeřit se psem Jana Grossmana, který se také objevuje na nahrávkách...

ARCHIV: Grossman */mluví anglicky/*

DV: ...Tady se Barbara ptá, co se naučil od E. F. Buriana, s kterým spolupracoval v 50. letech...

ARCHIV: Grossman */pokračuje/*

ZVUK: DV: „Od něj jsem se naučil poetické divadlo,“ říká, „a umění zkratky v divadle, a naučil jsem se sjednotit režii, scénografii a hudbu. Šlo o tým, a já jsem měl to štěstí, že jsem mohl tento princip vyvíjet dál Na zábradlí. Například při zkoušení *Procesu* jsme pořád o všem diskutovali. Nebáli jsme se něco vyhodit a začít znova, a spolupráce se scénografem byla skvělá.“

ARCHIV: Grossman */konec/*

ZVUK: BD: „Rozhodla jsem se, že se musím vrátit na delší dobu a dělat hodně rozhovorů nejen s ním, ale s dalšími důležitými lidmi...“

DV: „S kým jsi nakonec natočila rozhovory, a které byly nejzajímavější?“

BD: „Jiří Suchý... on byl úžasný...“

ARCHIV: Jiří Suchý: „Já jsem chtěl dělat divadlo úplně jiný a měl jsem to trošku popletený, poněvadž tam jsem považoval ty divadla za profesionální, poněvadž to byli vyškolení herci, kteří si to naučili hrát podle mého názoru blbě, a já jsem si říkal, že my nevyškolení, kteří to děláme z nadšení, dojdeme k úplně jinému tvaru, že to naše herectví bude jiného charakteru, a ono je. To se nám dost povedlo...“

ZVUK: BD: „... a ještě Ivan Vyskočil... jako zakladatelé Divadla Na zábradlí oni se ke mně chovali velmi vstřícně. Byli úžasní. A jinak ještě s lidmi, se kterými jsem nemohla být tak otevřená, například už Ladislav Fialka...“

ARCHIV: Ladislav Fialka: „Ten určitý efekt, který přináší na jeviště pohyb, víte, efekt hereckého pohybu, je strašně důležitá věc, protože přitahuje pozornost k textu. Víte, že vono se všechno vzájemně vlivňuje, že ten zpívající třeba muzikálový herec po perfektní odzpívání, výborný muzikálový písni, má otevřené srdce a mysl diváků, že může začít mluvit něco, co je velice podstatný, a že to napomáhá koncentraci...“

ZVUK: BD: „On byl ještě velký umělec, ale oficiální umělec.“

FX: čaj

ZVUK: Lída Engelová: „Já jsem tam byla dohromady 44 let, na tom Janském vršku, v podkroví, v takovém vzácném bytě, kde původně bydlel Josef Topol. On to vlastně nebyl byt, to byly dvě místnůstky, které se ale daly upravit tak, aby tam Barbara mohla nocovat, a to bylo krásné v tom, že Barbara vždycky přijela, potom jsme si daly ... nevím, zda dnes bychom zvládly malou lahvičku whisky, ale tenkrát jsme to zvládly... a vedly jsme takové ty krásné rozhovory, jako v gentlemanském klubu, tak jsem to vedly, dvě dámy na Janském vršku.“

DV: „O čem jste se bavily. Určitě jste se hodně bavily o jiných věcech, ale taky o divadle...“

BD: „No, hodně o divadle, bych řekla. Já jsem právě byla velice zvědavá, jak to běží, protože já jsem nemohla vidět všechno mimo Prahu.“

LE: „No, bylo to hodně o divadle, protože samozřejmě naše možnosti výjezdů za divadlem byly velmi omezené, a Barbara byla taková vlaštovka, která vždycky přivezla z Londýna dobré zprávy o tom, že se to divadlo dá dělat jinak, než že se musí především hlídat ideové vyznění a teprve potom, jak to budeme inscenovat. Takže já jsem byla hodně zvědavá na to, jak se dělá divadlo v Anglii. Potom byly takové možnosti, že československé ministerstvo kultury dovolilo, aby při velkých statutárních divadlech se otevřely takzvané studiové scény, a to už bylo něco úplně jiného. My jsme například v Plzni hráli Patrickovy *Kennedyho děti* den po premiéře v Národní divadle na Nové scéně, a to už nebylo v prostoru divadla, ale v klubu mládeže. A Barbara jezdila do Plzně i na tu avantgardu naši i na řádná představení repertoáru. Moc toho nebylo, ale bylo toho dost na to, aby bylo jasné, že to divadlo kvalitní se dělá mimo Prahu, a to nejenom *také* mimo Prahu. Prostě řada lidí, právě z ideových důvodů, neměla možnost pracovat v Praze.“

ÚRYVEK: Chameleon /úryvek, Div. Na provázku/

ZVUK: BD: „To byli dva lidé, kteří mi to doporučili, Jan Grossman i Milan Lukeš, abych viděla hrát divadlo, které bylo dočasně v Praze z Brna, Divadlo Na provázku. To bylo pro mě úžasné. Do té doby jsem si nevšimla, že to staré divadlo ještě žije. Co chci říct, staré divadlo? Divadlo, které má význam, které má stejné reakce, jak měly hry od Václava Havla, a viděla jsem, jak okouzlili obecnstvo.“

FX: Smích, potlesk

ZVUK: Petr Oslzlý: „Seznámení s Barbarou Day bylo samozřejmě přes divadlo...“

ZVUK: DV: Petr Oslzlý, tehdy dramaturg Divadla Na provázku.

ZVUK: PO: „Ona jako tehdy doktorská studentka, která měla téma české divadlo a jeho společenské aktivity od 19. století až po nás, tak samozřejmě musela dřív nebo později navštívit Divadlo Na provázku, poněvadž je nutno říct, že my mezi těmi studiovými divadly jsme byli takovým motorem, Divadlo Na provázku, té české divadelní opozice, takovým kultovním divadlem mládeže, a to se dá říct, že nejenom brněnské, a mělo popularitu jako roková skupina.“

HUDBA: Zpěv /Div. Na provázku/

ZVUK: PO: „Je to zvláštní role divadla, které nesporně začíná, nebo má hluboké kořeny v českém národním obrození, kdy divadlo sehrálo velkou roli, a na tu tradici jsme navázali my, potom divadla takzvaných malých forem, kde nesporně bylo vrcholem Divadlo Na zábradlí, a poté my jako ta studiová divadla po roce 68 jsme vlastně převzali tu štafetu, kdy jsme nedělali to divadlo jen, abychom dělali divadlo, ale dělali jsme ho pro to, abychom, já jsem říkal, bojovali vlastně za svobodu české společnosti.“

HUDBA: Zpěv /Div. Na provázku/

ZVUK: DV: „Všechno bylo mezi řádky, asi, že?“

PO: „Ta vlna, která vytvořila rok 68, čili to osvobození té společnosti, tam těmi hybateli hlavními byli spisovatelé a šlo hlavně o psané slovo. Takže celý ten cenzurní zájem byl soustředěn právě na tištěné psané slovo, a my, tak naše nepravdivá dramaturgie, kdy jsme tvrdili, že nemůžeme předkládat žádné natištěné texty, poněvadž ty texty, ty scénáře, vytváříme v průběhu zkoušek. Takže nám dávalo svým způsobem velkou výhodu, že oni

nebyli v takovém střehu, když nedostali to psané slovo, a oni byli postaveni při té předváděcí zkoušce, když už byly ty inscenace plakátovány před problém, že by je museli zakázat.“

ÚRYVEK: Chameleon /Div. Na provázku/

ZVUK: DV: Přes Petra Oslzlého začala další epizoda v životě Barbary Day. V roce 1980 na popud československých vysokoškolských profesorů, kteří v období normalizace už nesměli učit, vznikla Nadace Jana Husa v anglickém Oxfordu. Zprostředkovala neoficiální návštěvy akademiků, filosofů a umělců ze západu, kteří přednášeli na tajných seminářích v Praze a pak i v Brně. Účastníci měli nejrůznější politické názory, ale, jak píše Barbara v knize *Sametoví filozofové...*

ZVUK: AZ (čte): „Co měli společného byla víra ve vzdělání, v to, že je třeba učit se myslet nezávisle a jednat jako svobodné bytosti v souladu s vlastním svědomím.“

ZVUK: DV: „...V Brně byl jedním z hlavních organizátorů podzemních seminářů právě Petr Oslzlý...“

ZVUK: PO: „Jessica Douglas-Home a Roger Scruton, kteří stáli v čele Nadace Jana Husa v Londýně, tak se dotázali asi po půl roce existence té naší podzemní univerzity v Brně, tedy v polovině roku 85, jestli bych doporučil Barbaru Day, kterou jsem nejdřív na ně napojil. Já jsem tu adresu vzkázal, že je to žena, která mi připadala velice spolehlivá, která sem jezdí pravidelně, že by také mohla občas něco přivést, a oni se mě tázali, jestli by mohla být tajemnice Husové nadace, což byla skvělá příležitost. A já jsem to samozřejmě vřele doporučil a také musím říct, že ten tip byl výborný, že to skvěle fungovalo.“

ZVUK: BD: „V Brně jsme opravdu pracovali jako tým. Jsme diskutovali mezi sebou, například Jiří Müller, Petr Oslzlý a studenti v semináři, a komunikace mezi námi, bych řekla, byla mnohem lepší než v Praze.“

ZVUK: PO: „Já jsem to chtěl koncipovat jako takzvanou Faculty of Arts v tom středověkém slova smyslu a nechtěl jsem, aby se to zaměřovalo pouze na filozofii a politologii, ale žádal jsem, aby se to zaměřovalo i na umění, takže přijížděli malíři, přijížděli teoretici umění, ale přijížděli postupně i hudební skladatelé, spisovatelé, takže ta příprava toho byla složitá, a to že Barbara Day byla takovým člověkem na dvou stranách, měla tu obrácenou stranu, kterou bohuďák ten komunistický režim neznal, to že byla tajemnice Husové nadace, kterou si myslím, od roku 88 začali označovat za nepřítel komunistického režimu v Československu. A na druhé straně byla divadelnicí, která bádala nad českým divadlem. Všichni to věděli, byla známá v Divadelním ústavu, tak to nám dávalo velkou možnost spolupráce.“

BD: „To nebylo pro disidenty. To bylo pro lidi, kteří ještě pracovali v běžném světě. Tímto důvodem bylo velmi důležité, aby si policajti nevšimli nic.“

DV: „... protože by pak mohli mít potíže v práci, doma...“

BD: „...s rodinou, a pro nás by to byla katastrofa.“

DV: „A když jsi byla v Brně, zároveň jsi bádala o divadle...“

BD: „Ano, a když jsem četla později ty zprávy od policajtů, oni tam psali, že Barbara Day hodně funguje v Brně mezi umělci a herci, ale je vidět, že vůbec nevěděli, že existoval seminář. Já jsem tam vůbec nechodila, nikdy jsem tam nebyla.“

FX: Čaj

ZVUK: LE: „Barbara vlastně – promiň musím tě dodatečně po letech pochválit – já jsem samozřejmě tušila, že se stýká s lidmi z undergroundu, a že v Brně je a tam má určitou pozici, ale, protože jsem byla v té době v Plzni v angažmá, a Plzeň se nacházela na takzvané hranici socialistického tábora, to znamená, že i to divadlo bylo daleko hlídanější než jiná divadla, ideologicky – v té době Jan Grossman byl v Chebu – Barbara nikdy neudělala to, aby mě vyprávěla o svých aktivitách, a já jsem se nikdy neptala, jenom že jsme vzájemně věděly. A ten důvod byl také ten, že my jsme, se Zdenkou Kratochvílovou mnohdy jsme se vrátily z nějakého zájezdu, a jak říkám, pro děti jsme nemohly být ideologickou diverzí, ale přesto jsme byly u té tajné policie tázány na to, s kým jsme se potkaly, proč jsme se potkaly atd. – bylo to hodně nepříjemné – a Barbara mě vlastně vědomě ušetřila podrobností, které já jsem – ne, že bych něco prozradila, kdyby se mě ptali – ale nebylo to potřeba.“

ZVUK: DV: */jsou slyšet papíry/* To je zpráva tajné policie. Tady je každá minuta...

LE: „Ano, do všech podrobností.“

DV: „*/čte/* V 16:40 se zastavil taxík pod schody vedoucími do ulice Nerudova...“

BD: „Já jsem objekt.“

LE: „Ty seš objekt, ano.“

DV: A tady jsou fotografie, taky z archivu StB?

BD: „Patří k té zprávě. Na letišti, jak chodím přes imigraci.“

DV: „Pak jsi jela k Lídě – (čte:) zda zvonila nebylo zjištěno. Zašla se svými zavazadly dovnitř. Dveře byly poté zamčeny.“

FX: Vlák

ZVUK: DV: Barbara pendlovala mezi Bristolem, kde dokončovala disertaci, a Prahou a Brnem. V roce 1985 se jí podařilo dostat Divadlo Na provázku do Anglie. Po složitém jednání zorganizovala festival Czechfest v Bristolu.

ZVUK: BD: „Asi od prvního setkání s Petrem Oslzlým to byly dva roky, když jsme dali dohromady ten festival, přesvědčili české velvyslanectví v Londýně, že by chtěli spolupracovat. A to bylo vždycky velmi riskantní.“

PO: „V té chvíli ona už spolupracovala čerstvě s Nadací Jana Husa, a Nadace byla dokonce uvedena jako jeden ze spoluorganizátorů. V té chvíli ještě naše úřady na ni nebyly tak zaměřeny. No, ale i tak to provokovalo velice česko[slovenskou] ambasádu, která přesně nevěděla, o co jde, *naštěstí* přesně nevěděla, o co jde, a Barbara Day byla nesporně hlavní osobou v tom Bristolském festivalu české kultury.“

ZVUK: 37 Oslzly Bristol

HUDBA: Commedia dell'arte /*Div. Na provázku*/

ZVUK: PO: „V Bristolu jsme hráli Commedii dell'arte, a Boleslav Polívka hrál harlekýna, který byl takovým hýbatelem, a poněvadž byl harlekýn, nemusel mluvit čistou angličtinou. On si hrál s tím, a taky se museli zvyknout, že ten náš humor je trochu, možná, drsnější. Byli jsme takoví rouhající se proti dobrým mravům, někdy. Takže nakonec ta komunikace byla velice dobrá a neměli jsme problém, že jsme cítili nějaký distanc toho britského publika.“

BD: „Hráli tři představení a bylo vyprodáno, což v Bristolu byl velký úspěch, a konec konců i ti diplomati z velvyslanectví byli spokojení.“

FX: Listopad 1989: Svobodu... svobodu... svobodu...

ZVUK: DV: O čtyři roky později se vše změnilo...

FX: Listopad 1989 /*pokrač.*/

ZVUK: BD: „Já jsem tam byla během revoluce 4. prosince, když ještě byla stávka na univerzitě, byly demonstrace na náměstí Svobody a lidé byli úplně vedle sebe radostí, i když měli obavy, nebyli si úplně jistí ještě, že všechno dobře dopadne. Později jsem se vrátila v roce 90. To bylo, když jsme se v Londýně rozhodli, že středisko nadace se musí stěhovat do Československa, a zdálo se nám, že by bylo dobré, kdybychom měli středisko ne v Praze ale v Brně.“

DV: „Takže vás to nenapadlo, zrušit tu nadaci tím, že už splnila svoji úkol. K čemu ještě byla zapotřebí?“

BD: „No, byli lidé v nadaci, kteří řekli, no... už máte demokracii, už naši práci nepotřebujete. Ale naši kolegové řekli, naopak, ta potřeba je větší než kdykoliv dřív, a to, co jsme se učili v podzemních seminářích, to musí být přístupné studentům oficiální univerzity. To je nad naše síly, potřebujeme pomoc.“

DV: „Tak, ty jsi tam zůstala. Pracovala jsi pro nadaci z Brna. Jakým způsobem jste mohli pomoci univerzitám?“

BD: „To bylo postupně. Věděli jsme, že naši přednášející budou ochotni ještě cestovat a pomáhat, jak by mohli, ve školách hlavně, aby mohli přivést nové kurzy.“

PO: „Ta role a podíl Husovy nadace na proměně českého vysokého školství ke školství demokratického, západoevropského kulturního typu, je nesmazatelný a podstatný.“

DV: „A vy jste dnes rektor JAMU. Tento proces můžete dál ovlivnit...“

PO: „Unikátní je, že já jsem pátým rektorem, který prošel tou naší brněnskou podzemní univerzitou.“

BD: „V polovině devadesátých let jsem poznala, že brněnská kancelář už dobře funguje, a jsem chtěla dělat něco nového. Napadlo mě, že bychom měli dokumentovat historii nadace. To bylo tak jedinečné. Trvalo to docela dlouho, asi tři roky.“

ZVUK: DV: Kniha *Sametoví filozofové* vyšla česky i anglicky v roce 1999.

HUDBA: Janáček Po zarostlém chodníčku

ZVUK: DV: „Kdy ses rozhodla požádat o české občanství?“

BD: „Klíčové bylo pro mě něco, co se stalo v roce 1997. Byla tady velká slavnost Rudolfa II. Byla výstava a já jsem na tom pracovala jako překladatelka. Byli jsme pozváni na slavnostní zahájení na Pražském hradě. A právě přišel pan prezident, prezident divadelník, občas se zastavil, aby mohl někoho pozdravit, a zastavil se i u mě. To byl ten člověk, se kterým jsem se seznámila poprvé v roce 66. A pak jsem přemyslela, že bych měla zůstat.“

DV: „Jsi měla pocit, že svět České republiky, kde tvůj známý, divadelník, se stal prezidentem, že to je svět, se kterým se identifikuješ?“

BD: „Já jsem se trochu cítila jako Alenka v říši divů. Já jsem nevěděla, co bude, jenomže musím zůstat.“

DV: „A teď, o více než 20 let později, už máš české občanství. Není něco, co tě zklamalo?“

BD: „To by znamenalo, že něco jsem právě očekávala. Já jsem nějak nikdy nebyla optimistka, vždycky očekávala, že to, co se může stát, stane se, že budou omyly, že stejně budou kriminálníci, budou zločinci, a že budou mít úspěch, bohužel. Ale aspoň situace je taková, že je možno vybrat, rozhodnout se dělat co můžete, aby to bylo lepší pro ty další. A vidím hodně lidí, kteří takhle žijí.“

DV: „A nedávno jsi dopsala další knihu *Trial by Theatre* – zkouška divadlem. Vyšla v roce 2019, a v knize se zabýváš dějinami českého divadla od 19. století až po současnost. Kniha vznikla původně jako disertační práce, ale to bylo v 80. letech, a pak – mnohem později – jsi to rozšířila.“

BD: „Když jsem napsala disertační práci, příběh ještě žil. Pro mě rok 1989 byl vrchol toho, co mohlo dělat české divadlo. Neříkám, že příběh už je dokončený, ale to byl určitě vrchol.“

HUDBA (CD): Janáček *Po zarostlém chodníčku*

ZVUK: LE: „Barbarka chodí českým světem jako Angličanka, která má dneska české občanství a my jsme za to všichni strašně rádi, a přitom je stále víc Angličanka, a to je na ní nejpůsobivější.“

BD: „Ó...“

HUDBA: Janáček *Po zarostlém chodníčku*

ZVUK: DV: „Tvoje kniha, *Zkouška divadlem*, začíná citátem Karla Havlíčka Borovského, kde říká, že na svobodě se musí pracovat. Vypadá, že to je opravdu tvoje celoživotní krédo...“

BD: „Já jsem nikdy nežila heslem, ale když jsem našla ten citát Havlíčka, zajímalo mě, že Václav Havel řekl něco skoro stejného. Já bych neřekla, že je to moje krédo, ale krédo české.“

HUDBA: Michael Nyman (*Sheep and Tides*)